

A SZEGEDI EGYETEM ÉS A DÉLVIDÉKI TÁJ

SOKAT BESZÉLTEK és írtak már arról, hogy mi az egyetem lényege és hivatása. Anélkül, hogy a kérdésbe érdemlegesen bele akarnánk szólni, bizonyára igaz, hogy az egyetem célja az igazság önzetlen kutatása és a megismert igazságnak kisebb-nagyobb emberközösségben való terjesztése. Az egyetem tehát szellemi tőkét teremt, amelyeket alkalmas módon gyakorlatilag is értékesít, az emberi művelődésbe folyton új szálakat szó bele.

Az egyetem emellett természetesen nem tagadhatja meg a nemzeti és földrajzi adottságokkal való meleg kapcsolatát sem. Tudvalevő, hogy a milió ihletése valamiképpen az egyetemen is meglátszik. Oxfördnek, vagy Heidelbergnek, Bécsnek, vagy a Sorbonne-nak, Budapestnek, vagy a Columbia-nak az egyetem eszményeinek immanens egyezése mellett is van sajátos jellege, egyéni vonása, a tudományművelődésnek bizonyos helyi, nemzeti karaktere.

Egyetemeink a nemzet legmagasabbrendű munkaközösségét alkotják, amelyben a munkamegosztás az egyes egyetemek földrajzi és szellemi környezete alapján érvényesülhet. A tudományművelés közös eszményeit itt mintegy helyi egyéni élménnyé avatja a genius loci lírai ihlete. Vidéki egyetemeinknek aligha lehet szebb feladata, mint éppen a táj lelki ösztönzései megértése és gyümölcsöztetése. Az egyetem és a táj kölcsönösen ihleti egymást. Az egyetemnek a tájban kell gyökereznie, amelynek sajátos értékeit, alvó energiáit egyetemes kultúrjavakká dolgozza fel, viszont a táj magára eszmél és öntudatra ébred az egyetem hatása alatt.

Szegeden már húsz esztendeje van egyetem, de Szegednek csak harmadik éve van saját egyeteme. Eddig is kereste, de most már meg is kell találnia helyét és misszióját a városban és a délvidéki tájban. A következőkben a szegedi egyetem és a környező táj kölcsönös lehetőségeit próbáljuk kielemezni. Tiszteljük természetesen az eddigi eredményeket, de éppen ezek bátorítanak föl, hogy többet kívánjunk: a szegedi egyetemnek igazán széleskörű hatását.

A szegedi egyetemnek aligha lehet szebb feladata, mint a szegedi és délvidéki magyar szellemiség méltó értelmezése, nemes öntudatra ébresztése és egyetemes magyar értékke és tulajdonná avatása. A Magyar-Alföld még ma is alvó táj, bár régóta ébresztgetik, legutóbb éppen a Szegedi Alföldkutató Bizottság. Hogy az alföldi magyarság, de egyáltalán az egész népi magyarság nem igen vett méltó részt Európa újabb szellemtörténetében, az bizonyára fájdalmas dolog: népünk életszínvonala alacsony, a civilizáció vívmányai nincsenek kezeügyében. Azonban ebben a zárkózott elmaradottságában is — ha sajnos, már töredékesen is — olyan értékeket őrzött meg, amelyek korunk eszményeivel lényegében egyeznek. Ilyenek világnézetének vallásos alapélménye, életének kollektív rendje, organikus fegyelme, költészetének magyar humanizmusa. Úgy érezzük, hogy a szegedi egyetemnek éppen ennek a népkultúrának megismerése és egyetemes nemzeti élménnyé művelése lesz legsajátosabb feladata.

Szegednek és a Délvidéknek bensőséges kapcsolatát illetőleg emlékeztetünk arra a történeti tényre, hogy a török hódoltság után Szeged népe számos rajt ereszt Dél-Magyarországra, ötvennél több falut telepít újra. Szegednek éppen múltjából és földrajzi helyzetéből adódó kötelessége, hogy a Délvidék magyarságával való összetartozás élményét akár áldozatok árán is ápolja. A Délvidék elszakított magyar népe a szerb uralom alatt Erdélyhez vagy a Felvidékhez képest nehezen állott lábra, mert hiányzott történelmi öntudata, hiányzott a szellemi önellátás készsége, azaz a tájélmény belőle.

Szeged ugyanis a világháború előtt szinte csak a délvidéki nemzetiségekkel tördött, előmozdította természetes és békés asszimilációjukat, azonban elmulasztotta saját elszármazott véreinek istápolását, céltudatos nevelését. A rokonsági kapcsolatokon és a közös tájszóláson túl egyedül a híres szegedi havi búcsú (augusztus 5) fűzte őket az anyaváros kultúrájához. Ennek a jövőben megkell változnia. Előkeli segíteni a délvidéki magyarság fokozott belekapcsolódását Szeged közgazdasági, szellemi, vallásos vérkeringésébe: érezze, hogy törődnek vele, ne érezze árvának, elhagyatottnak magát a környező kisebbségek szervezettebb közösségi életével szemben.

Legfőbb fokon a szegedi egyetemnek is hozzá kell járulnia a maga nevelő és eszmetermelő munkásságával ehhez a nemzetmentő misszióhoz. Természetes vonzóereje elől a kormánynak el kell hárítania minden akadályt, a szegedi egyetemnek kiépítettség és fölszerelés dolgában nem szabad elmaradnia egyetlen más magyar egyetem mögött sem. A szegedi egyetem nemcsak tudományos intézmény, hanem nemzeti őrhely is: színmagyar környezet középpontja, magyar népi kultúrájában virágzó táj szíve. Minden adottsága megvan ahhoz, hogy a környező paraszti magyarságot a nemzeti öneszmélés és tudatos feladatvállalás heroikus fokára emelje. Másfelől pedig hogy a magyar kultúra egyetemes egységébe újszerű tartalmat, friss ösztönzéseket plántáljon.

Bizonyos, hogy a szegedi egyetem orvosi kara — mint már eddig is annyiszor megtette — a kiképzés szakszerű követelményei és eszményi színvonal mellett is megtalálja a módját, hogy a Délvidék sajátos közegészségügyi szükségleteit szem előtt tartsa.

Bizonyos, hogy a megszervezendő jogi kar a délvidéki magyar közigazgatásnak és jogéletnek kiváló, nemzeti érzésben is humánus, tradíciótiszteletben is gyakorlati érzékű gárdát fog nevelni.

Bizonyos az is, hogy a bölcsészeti karra várakozik a legtöbb általános érdekű feladat szolgálata, hiszen a világnézeti és nemzeti művelésnek melegegya elsősorban ez a kar. A két szegedi tanítóképző, a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola és a szegedi egyetem a magyar köznevelésnek igen jelentős részét képezi az ifjúság nevelésére és állítja a nemzeti jövő szolgálatába. Ezzel a kiképzéssel kapcsolatban a következőkben a szellemi tudományok egynéhány sajátos délvidéki problémájára és feladatára bátorkodunk rámutatni.

Szeged közelebbi és távolabbi vidéke a török hódoltság után valósággal újjáépült. Lakossága jórészt kicserélődött, hagyományos kultúrája módosult.

A szegedi egyetemnek itt van adva egyik legszebb hivatása. A Városi Múzeum és az egyetem Archeológiai Intézete már eddig is szép eredménnyel tárta föl a vidék őstörténeti dokumentumait, sőt a középkori élet nyomait is. Ez a munka most területében ki fog bővülni. A vidék középkori keresztény archeológiájának szintetikus feldolgozása, amely pedig a magyarság autochton életének bizonyossága, még ezután fog megtörténni.

A délvidéki magyar életet Szeged kivételével letarolta a török hódoltság. Megkezdődik a szerb, bunyevác, bolgár, német bevándorlás, román beszívárgás. Aligha van a történettudománynak ezen a vidéken érdekeltbb ága, mint a településtörténet, azaz a XVIII. századbeli újranépesítéssel kapcsolatos kérdések tisztázása. Már eddig is sokan jártak Szentkláray Jenő csanád-egyházmegyei nagyprépostnak, a településtörténeti kutatás legnagyobb érdemű délvidéki kezdeményezőjének nyomában. A teljes föltárást azonban még messzire vagyunk. A nagyszerb álmoktól megittasult jugoszláv történetírás a magyarság ősi jogait, továbbá a történeti tényeket sokszor semmibe véve a kérdést politikai térre játszotta át.

A településtörténethez legszorosabban kapcsolódik a délvidéki népkultúrák kérdése is. Az ortodox-bizánci kultúrkörbe zárkózott szerb és román népiség mellett ott találjuk a délszláv, de katolikus kultúrkörbe tartozó bunyevácokat, sokacokat, bolgárokat, továbbá a nyugatról bevándorolt svábokat és elnémetesedett franciákat. Közöttük mintegy összekötőkapocs, az ellentétek kiegyenlítője, az államalkotó faj előőrse a Délvidék telepes magyarsága. Ezek a népkultúrák sok jellegzetességüket őrizték meg mind mai napig. Feltűnő azonban az Összes bevándorolt népek életmódjának a gazdanéphez, a magyarsághoz való alkalmazkodása, amit nem lehet kizárólag csak a földrajzi környezet hatásával magyarázni. A magyarság életének és környezetének évszázados összhangjával, faji jellemének néhány vonzó vonásával jelentős befolyással volt a környező népcsoportok életére. Ha nincs is ideje kisebbségeink törzsi merevségének fölolvasztására, mégis bizonyos, hogy az Ő népi kultúrájukban sokkal több a magyar elem, mint megfordítva. Nyelvünk szavai, viseletünk, a gazdálkodásnak finomultabb formái élénken hatottak a szerbekre, bunyevácokra, kisebb részben, de mégis jelentős mértékben a németekre. Népünknek főleg babonakészletébe kerültek át szláv elemek, viszont a svábok kispolgáriba hajló életformája csak újabban kezd elevenebben, néha kártékonyán (egyke!) hatni. A falukép és háztájék jellegére döntő hatást gyakorolnak a délmagyarországi kincstári községek, bár érdekes dolog, hogy a napsugaras házvégeket, e sajátosan szegedi és gyökeresen magyar házdíszítést messze Délvidéken megtaláljuk gazdag helyi változatokban nem magyarok hajlékán is.

Sajnos, a néprajzi kutatás, amely pedig legfőbb nemzeti javaink gyökérszárait vizsgálja, a magyar szellemi életnek legmostohább gyermeke. Nem szorul pedig bizonyításra, hogy az önmaga lényegét kereső magyarság-élménynek, nemzeti önismeretnek a néprajz a legtisztább forrása. Az íratlan népkultúrák világában egyedül az összehasonlító néprajzi kutatás deríthet fényt. Szeged városa népi talajból sarjadt ki, vonzási területe még jórészt népi fokon él, aligha lehet tehát a szegedi egyetemnek sürgősebb feladata, mint ennek a magyar népkultúrának önmagában és a környező népkultúrákkal való viszonyában való megismerése és méltó értelmezése.' Most, amikor a környező fiatal népek parasztságukból indulnak a magas kultúra, a tudatos nemzeti lét felé, amikor az európai nemzeti kultúrák a n é p i jegyében születnek újjá, mi sem tehetünk egyebet, minthogy a népi kultúra mélységeiből merítünk erőt jövőnk életünk és hivatásunk betöltéséhez. Ezzel a szegedi egyetem fajtánk egyik legértékesebb törzsének, az alföldi magyarságnak szellemi önállósításához és így az egyetemes magyarság gazdagításához is hozzájárul. Egység a sokféleségben és változatosság az egységben: ez minden heroikus nagy kultúra formális vonása.

Az irodalomtörténeti kutatás egyes kísérleteket nem számítva, még mindig adós Szeged irodalmi múltjának, változatos szellemtörténetének föl-tárásával, amely pedig mind földrajzi kisugárzásában, mind pedig történelmi hatásában igen érdekes tanulságokat ígér. A magyar irodalom bölcsőjénél a XVI. század folyamán túlnyomóan szegediek állanak. E feltűnő jelenség oka még nem áll világosan előttünk, mert Szeged egykorú szellemi talaja föl-táratlan. Ez a munka annál is fontosabb volna, mert a köztudatba is belekerült, hogy a magyar városok kultúratermő készsége a hazai német, vagy német eredetű városokkal szemben egészen jelentéktelen. Nem dolgozta még ki senki sem a szegedi piarista iskola évszázados, messze sugárzó hatását. Hiányzik Dugonics szegedi előzményeinek, szegedi hatásának, a XIX. századbeli szegedi irodalmi népiességnek, a magyar provincializmus egyik legeszményibb megnyilatkozásának modem igényű, szintétikus értelmezése.

A szegedi népnyelv modem leírása, története, földrajzi hatásköre, a szép-

irodalomban való élete is jórészt feldolgozatlan. Ezek mellett természetesen a Délvidék analóg jelenségeinek: a népnyelvnek, közműveltségnek, a nemzeti-ségek kulturális törekvéseinek és sokszor párhuzamos szellemi fejlődésének problémái is idetartoznak.

Rebesgetik egy mezőgazdasági kar fölállítását is, amely különösen a meglévő természettudományi és matematikai karral tarthatna fenn szerves kapcsolatot. A két kar bizonyára szép példát mutatna a tudományos elmélet és gyakorlat összefogására. Hazánk legtermékenyebb vidéke a Bácska, Bánát, de maga Szeged is már eddig is értékes paraszthagyományokon alapuló, fejlett mezőgazdasági kultúrával dicsekedhetik. Bizonyos azonban, hogy főleg a különlegességi termelés, azonkívül a kis- és középgazdaságok színvonalának emelése és végül a mezőgazdasági ipar fejlesztése terén szép feladatok várakoznának erre a karra is. Dél-Magyarország gazdagsága inkább valami vegetatív jólétet eredményezett eddig, pedig magyar Dánia lehetne belőle: a paraszti röghöz ragaszkodó, de mindenképpen korszerű műveltségű országrész.

A múlt esztendőben sok szó esett egy katolikus teológiai kar szervezéséről is. Azt hisszük, nem szorul bizonyításra, hogy itt a nyugati kereszténység határán micsoda magasztos hivatást tölthetne be nemcsak magyar, hanem európai szempontból is egy misszionárius lelkületű, önfeláldozóan magyar papi elitgárda kinevelésével.

Már a század elején, a harmadik egyetemért való küzdelem idején fölmerült az a gondolat, hogy görögkeleti magyar hittudományi kart is jó volna szervezni. E megfontolás szerint a színmagyar szegedi környezetből kellene elindulni egyes asszimilációra hajlamos görögkeleti honfitársaink teljes meghódítására, az ortodox ihletésű irredenták ellensúlyozására. Ha az autokefál görögkeleti magyar egyház egyszer megszületik, akkor nyilvánvaló, hogy a papképzés kérdése is időszzerűvé érik. Erre a feladatra Szeged volna a legalkalmasabb, mert a papnevelés magyar érdekeit aligha lehetne más nagyobb városban annyira biztosítani, mint éppen itt. Érdemes volna a szegedi egyetemnek ezt a lehetőséget is napirenden tartania, már csak azért is, mert Szeged a középkori magyar birodalom szakrális törekvéseinek, keresztény imperializmusának egyik legfontosabb műhelye volt. A teológiai stúdiók szegedi fölkarolásával széleskörű missziós munkát kezdeményezhetünk a magyar birodalom érdekében. A szegedi egyetem így nemcsak tudományos-szellemi, hanem vallásos-világnézeti hatást is gyakorolhatna a vonzási körébe tartozó országrész szélesebb néprétegeire is és így hozzájárulna egy új magyar birodalmi szintézis kialakulásához.

Befejezzük vizsgálódásainkat, bár távolról sem végeztünk a szegedi egyetem időszzerű feladatainak jellemzésével. Szándékosan nem szólottunk a gyakorlati munka kereteiről és lehetőségeiről, így főleg az Alföldi Tudományos Intézet annyira sürgős kérdéséről, munkaközösségek alakításáról, folyóiratok indításáról, a szegedi egyetem balkáni, különösen délszláv feladatairól, amelyek itt és most messzire vezettek volna bennünket. A Horthy Miklós-Tudományegyetem kötelességeinek szinte csak elvi alapjait és körvonalait rajzoltuk meg, de már ezekből is kitűnik egyetemünk egyéniségének virágzó fiatalsága, helyzetének természetes gazdagsága, hivatásának hódító sokoldalúsága, nemzetnevelő szerepe.

BÁLINT SÁNDOR